

SENJSKI USKOCI U RAVNIM KOTARIMA I BUKOVICI U KASNOM ŠESNAESTOM STOLJEĆU

CATHERINE WENDY BRACEWELL
University of London

UDK: 949.713"15" Uskoci
Izvorni znanstveni članak

Primljeno:1992-05-09

Ratovanje na granici kršćanskog i osmanskog svijeta u šesnaestom stoljeću nije uvijek bilo usmjereno na uzajamno uništavanje, nije ni uvijek bilo stvar nepopustljive opozicije između uskoka i Turaka. Pljačkaški napadi, obično bez većih oružanih sukoba, uvijek su bili važniji u uskočkom ratovanju od vojnih djelovanja u svrhu uništavanja neprijatelja i osvajanja zemlje. Na ovoj granici ratovanje se može opisati najtočnije kao Italna, složena razmjena i reinvestiranje roba i ljudi. Iako je ideologija "svetog rata" činila od uskoka i Turaka protivnike, u praksi su živjeli u zajedničkom svijetu, gdje je koegzistencija bila važnija nego uzajamno uništavanje. Ovaj će prilog pokušati osvijetliti ove stavove razmatranjem odnosa između senjskih uskoka i turskih podanika u Karinu i Obrovcu u kasnom šesnaestom stoljeću.

Pred kraj šesnaestog stoljeća, Lika je bila među glavnim ciljevima uskočkih napada na osmanskom teritoriju. Bila je blizu Senja i lako pristupačna. Lički sandžakat je uključivao Bukovicu i djelove Ravnih kotara, oblasti koje su uskoci često pljačkali i odatle su išli duže u pohode. Tu je jedan od glavnih uskočkih ciljeva bio Obrovac, mala luka i utvrđenje na Zrmanji. Obrovačka je oblast obilovala drvetom i osmanske vlasti su ponekad pokušavale tamo osnovati brodogradilište. U toku 1530-ih godina su planirali izgraditi ratnu mornaricu protiv Senja, ali je jedne lipanjske noći četa iz Senja spalila četiri fuste i jednu galiju koje su se tamo gradile

i opljačkala grad.¹ Obrovački Turci su oživjeli slične planove u toku 1560-ih i 1580-ih godina, ali su ih uskoci opet spriječili.² Uskoci su 1585. opet spalili fustu koja se tamo gradila i ukrali jedra.³ Međutim, oni nisu samo pljačkali Obrovac zbog ratne mornarice - obrovačka luka, sa živom trgovinom u drvu i soli, pružala je primamljiv plijen u robi, novcu i robovima za otkup. Polja Ravnih kotara su nudila drugačiji plijen. Ovdje je uskoke privlačila najviše stoka - i ona koja je pripadala lokalnom stanovništvu i velika stada u vlasništvu planinskih Vlaha, koji su ih stoljećima tjerali zimi s planina da pasu na primorskim pašnjacima. U ratu 1570 -71. g. su Turci osvojili veliki dio Ravnih kotara i postavili posade u Karinu, Učitelju (Seddi - islamu) i drugdje, ali one nisu mogle braniti turske podanike od iznenadnih uskočkih napada.

Da dostignu ove teritorije, uskoci su plovili morlačkim (velebitskim) kanalom od Senja ili Paga. Obično se nisu iskrcavali u podnožju Velebita, na lijevoj obali kanala. Iako je taj teritorij bio pod Turcima, obala je bila stjenovita i čete su se kretale s teškoćom. Češće su se iskrcavali na južnoj, mletačkoj obali negdje između Ljubača i Slivnice, i napadali su preko mletačkog tla. Drugi omiljeni put je bio kroz novigradski (posedarski) tjesnac u novigradsko more, i odanle do turske teritorije.

Na obojim putovima su se uskoci izlagali opasnosti od mletačkog otpora. Kad su 1570-73. Turci osvojili njihove zemlje, mletačke su vlasti branile ostatke svoga teritorija u zadarskom zaleđu posadom u Novigradu i manjim četama konjanika u Posedariju i Ljubaču. Ove posade nisu dobro osiguravale područje od uskoka, jer su obično dobivale obavještenje o uskocima prekasno, kad su već prošli. Povrh konjičkih posada, u Novigradu su bile također ratne fuste - namjenjene i protiv pokušaja obrovačkih osmanlija da ospore mletačku prevlast na moru, i protiv napada uskoka. U toku ranih 1580-ih g. su se naoružale dvije fuste u tu svrhu.⁴ Međutim, nisu uspješno spriječile uskočki ulaz u novigradsko more - djelomično, kao što je Lorenzo Cocco, zadarski Kapetan pokazao 1581. g. jer su posade fuste bile

---

¹ M. S a n u t o, *I Diarii* (Venezia, 1879-1903), knj. 70, str. 164, 217, 238, 257, 294, 332.

² Uskoci su 1568.g. namjerali spaliti fuste koje su se gradivale u Obrovcu, i obavijestile mletačke vlasti o učešću njihovih podanika u trgovini vesala za brodogradilište (Archivio di Stato, Venezia (A.S.V.), Capi del Consiglio dei Diece, Lettere Rettori, 282, 14. studenog 1568, 16. studenog 1568).

³ A.S.V., Archivio dei baili a Constantinopoli, 305:25. lipnja 1585.

⁴ G. N o v a k, *Commissions et relations venetae*, knj. IV, 257.

nedovoljne da se uspješno bore s uskocima, djelomično jer su se bojale uskočke osvete, i djelomično i zato što su bile zemljaci uskoka, tako da su "odlučile da čine sve, samo da se ne bore". Sve što su posade fusta činile kad su vidjele uskoke bilo je da opale puščani plotun i tako upozore Turke.⁵ Usprkos monogim planovima, iznad posedarskog tjesnaca nisu izgrađena utvrđenja, jer ni Mleci ni Turci nisu mogli dopustiti da drugi kontrolira taj strategijski položaj. Uslijed toga uskoci su obično mogli prelaziti preko mletačkog teritorija, neuznemiravani ni mletačkim posadama ni mjesnim stanovništvom.

Mletačke vlasti su se protivile kad su uskoci ovako prolazili kroz njihov teritorij, zbog opasnosti od osmanskih odmazda, koje su poprimali oblike diplomatskih prijetnji ili odštetnih zahtjeva. U toku ranih 1540-ih Antonio da Mula, zadarski Rektor, već je kazao da su "najveće nezgode koje sam imao od Turaka pričinili uskoci, koji plove svojim barkama pod velebitom k Obrovcu, iskrcavaju se na zamlju, i čine veliku štetu Turcima, koji kažu da je Vaša svjetlost odgovorna za njihovu odbranu od strane mora, i traže odštetu od nas."⁶ Krajiške osmanske vlasti će ovako protestirati u sljedećim stoljećima, često s dodatnom prijetnjom da će naoružati fuste u Obrovcu (protiv mletačkih pretenzija na monopol kao oružana sila na Jadranu) ili da će utvrditi Dračevac, iznad posedarskog tjesnaca, takoda mogu da se brane,⁷ Neposredne odmazde, opravdane tvrdnjom da su mletački podanici pomagali uskoke, nisu bile neobične i mogle su činiti veliku štetu. U nizu žalbi protiv uskoka iz 1588. g. Gregorio Grisogono, član zadarske plemićke obitelji, pisao je da uskoci "iskrcavaju ljude na kopno, na stalnu štetu Turaka, od kojih mi drugi Dalmatinci trpimo štete i pljačke, jer se Turci ne mogu osvetiti uskocima, koji bježe u svojim oružanim barkama"⁸

Da umanje ovakvu opasnost, mletačke vlasti su zabranile svaku suradnju između svojih podanika i uskoka. U toku 1540-ih g. je mletački Senat izdao prve naredbe protiv takvih veza.⁹ Slični proglasi, s dopunama i popravkama izdavat će se

---

⁵ G. N o v a k, *Commissiones et relationes venetae*, knj. IV, 294.

⁶ S. L j u b i ć, *Commissiones et relationes venetae*, knj. II, 175.

⁷ Prijetnje od bosanskog beglerbega i mletački odgovor početkom 1600-ih godina mogu poslužiti kao primjer. Historijski arhiv, Zadar (HAZ), Spisi zadarskih knezova Andrea Valier, sv. 1, 95-95' (2. siječnja 1602), 119-121 (5 & 6 siječnja 1602).

⁸ A.S.V. Materie miste notabili, n. 27; 1588.

⁹ A.S.V., Senato Mar, reg. 26: 5. kolovoza 1541 (61); reg. 28: 28 Feb. 1546 (147-47') reg. 9: 11 siječnja 1547 (30-31); 26 siječnja 1547 (35'); 9 srpnja 1547 (93-94).

ponovo u zadarskoj oblasti tokom cijelog stoljeća. Na primjer, 1566. g. zadarskom Rektor i Generalnom providuru poslat je dugi proglas, s naredbom da se pročita javno poslije mise u svakoj župnoj crkvi u zadarskoj oblasti prve nedjelje u mjesecu. Taj je proglas zapovijedio da svak koji ugleda uskoka mora odmah obavijestiti kapetane liga i posoba kao i seoske suce i poslati poruku rektoru ili drugom mletačkom predstavniku. Trebalo je odmah zvonjavom crkvenih zvona pozvati na progon uskoka. Oni koji trguju s uskocima bit će obješeni; oni koji ne potkazuju uskočke jatake bit će poslani na galijske. ¹⁰ Poslije jednog pokoljenja, 1602. g. Senat je opet zapovijedio izdavanje sasvim sličnih naredaba: nitko ne smije trgovati s uskocima; tko pomaže uskocima bit će obješen; tko zataškava dodire s uskocima bit će kažnjen; tko zna gdje su uskoci ili gdje su bili mora odmah obavijestiti Generalnog providura, zadarskog Rektora ili drugog mletačkog predstavnika, pod prijetnjom smrtne kazne. ¹¹ Pored svega toga, stanovnici zadarskog kraja, kao i drugi mletački podanici u Dalmaciji, nisu uvijek svesrdno ispunjavali ove dužnosti.

Ovdje, na granicama zadarskog područja, možemo naći sve karakteristične osnove mletačko-osmanskih odnosa u vezi s uskocima: uskočko nepoštivanje mletačkih granica u napadima na Turke; turske žalbe na mletačko (i dalmatinsko) saučesništvo, kao i turske odmazde protiv mletačkih vlasti, odgovornih za sigurnost Jadrana i granica; uslijed toga, mletačko neprijateljstvo prema uskocima, i mletački pokušaji da ih protjeraju iz zemlje i da njih i njihove jatake kažnjavaju (i, uslijed toga, uskočka ozlojeđenost takvim postupcima u korist Turaka; "zajedničkih neprijatelja kršćanske vjere"). Ali je važno da se podsjetimo da se ovi službeni stavovi nisu uvijek odražavali u pojedinim događajima. Neumoljivo neprijateljstvo između učesnika nije uvijek bilo najistaknutijom činjenicom u ovim odnosima. Iako razjedinjeni vjerom, vjernošću državi i zvaničnom politikom, uskoci, dalmatinski podanici Mletaka i niži predstavnici osmanske pogranične vlasti često su imali dosta zajedničkog, prije svega zajednički jezik i zajedničku kulturu. Možda su bili još važniji njihovi zajednički interesi. Ovo lijepo ilustrira slučaj iz 1580. g. u koji su bili upleteni senjski uskoci, karinske age i novi gradski sudac.

U toku 1570-ih i 1580-ih g. su turska naselja u novodobijenim oblastima u Ravnim kotarima i Bukovici bila naročito izložena pljački. Jedan takav napad iz

---

¹⁰ H.A.Z., Dukale i terminacije, knj. III, 136-36'; A.S.V. Senato Mar reg. 37, 6 lipnja 1566.

¹¹ H.A.Z., Andrea Valier, 93-93', 98.

1580. g. meže poslužiti kao tipičan primjer. Imamo podroban opis Nikole Katića (Catic), novigradskog suca, kojeg je uhvatila četa uskoka dok se vraćao s Rijeke, gdje je kupio vino. Oko 350 uskoka na trinaest barki pod komandom kapetana Gaspara Raaba i vojvode Jurja Daničića isplovilo je iz Senja i prošlo kroz velebitski kanal i navigradski tjesnac. U cik zore su se uskoci iskrkali i krenuli prema turskom teritoriju, ostavljajući stražu s barkama. U rano poslijepodne su se vratili, tjerajući 150 grla krupne i 100 grla sitne stoke, koju su opljačkali pod Učiteljem. Jeli su i pili, ukrkali su plijen na barke i zaplovili prema Senju, i tek su tada pustili Katića.¹² Učiteljski Turci, razbiješnjeni tim napadom, za koji su okrivili mletačke podanike što ih nisu upozorili, iskalili su svoju ljutnju pljačkom novigradske oblasti. Tri mjesne age su tada posjetile sandžak-bega s molbom da im se dozvoli da se mogu osvetiti mletačkom teritoriju u svim takvim slučajevima.¹³

Takvi okršaji bili su jako razorni za sve sudionike. Turski podanici su gubili svoja stada (glavnu potporu svojeg izdržavanja); Novigrad je patio od pohare polja i stanovništva; u sljedećima napadima, uskoci su naišli na manje trpeljivo stanovništvo. Svi zainteresirani su vidjeli prednost u priznavanju zajedničkih interesa i u tražnji drugog, manje nasilnog načina međusobnog življenja - i baš tako su učinili.

Krajem srpnja 1582. Marco Molin kapetan protiv uskoka, dočuo je da su uskoci i karinski dizdar i age zaključili primirje. Uspio je uhvatiti iz zasjede kurira, i kod njega našao pismo u kojem su senjske vojvode odgovarali na prijedlog Sabe-age, dizdara Karina, i Mustafe-age Kositerovića (Chossiterovich). Ovaj dokument vrijedi citirati podrobno, i zbog uvjeta pregovaranja i zbog tona pisma.

"Visoko poštovanim i svake hvale i časti dostojnim Sabi-agi i Mustafi-agi i svim drugim junacima Karina, kao susjedima i časnim vitezima, poklon i pozdravljenje. Razumjeli smo vašu molbu da ne posjećujemo vaše podanike tako često kako smo do sada činili (...) i isto tako smo razumjeli obećanje, koje ste vi, age i drugi junaci Karina, dali u ovim pismima, zaklinjući se vašom muslimanskom vjerom da, kad naši ljudi prolaze pod vašim Karinom, nećete im činiti nikakvu nezgodu ni smetnju, već ćete im pokazati svake ljubavi i lijepo drugarstvo, i dalje, ako nastane potreba gonjenja naših ljudi, za vrijeme potjere valja očekivati da će se vaše

---

¹² A.S.V., Archivio dei baili veneti a Costantinopoli, 305: 23 kolovoza 1580.

¹³ A.S.V., Archivio dei baili veneti a Costantinopoli, 305: 31 kolovoza 1580.

milosti, i tamo i u svakom drugom mjestu, žuriti im pomagati i pokazivati im pravi put, i upućivati njihove progonioce na druge putove. Za ono što pišete, da ne treba da se vrijeđamo ako ste prinuđeni opaliti metak ili dva iz puške za svoju čast kad imate novost od nas: sve ovo možete činiti, ako neće povrijediti vašu čast, i možete se izvinjavati bez svoje štete ili uštrba. Ako je ovo pravo i ugovoreno, mi, senjske vojvode sa svim drugim svojim junacima, zavjetujemo se svojom kršćanskom vjerom da ćemo časno podržati vaš prijedlog."

Potpisali su ovo pismo "vaši dobri prijatelji" Juraj Daničić (Danesich), Pavao Lasinović (Lasinovich) i Matija Tvrdislavić (Tvrdislavich), vojvode, "i svi drugi senjski junaci".¹⁴ Po ovom dogovoru su osmanske vlasti Karina dopustile uskocima da mogu slobodno prolaziti njihov teritorij da pljačkaju druga (turska) naselja, i obećale su da će obmanjivati odrede (osmanske ili, vjerojatnije, mletačke) poslone u potjeru za uskocima. Zauzvrat su uskoci obećali da neće oštetiti Karin.

Jasno je kako su se podudarali interesi uskoka i aga. Ovo pismo pokazuje kako je želja da se umanjí trvenje u kraju gdje su bili stalno u dodiru mogla voditi ove zaklete neprijatelje u suradnju. Također pokazuje kako se moglo općenje između predstavnika (tobožnjih) suprotstavljenih civilizacija zasnivati na zajedničkom razumjevanju. Zajednički jezik je samo najosnovniji temelj takva razumjevanja. Uzela sam gornji citat iz prijepisa na talijanskom, poslanog Bailu u Carigradu, ali je ovaj preveden s originala na "la lingua serviana" (kako su Mleci obično zvali bosančicu kojom su se uskoci dopisivali s graničnim Turcima). Uskoci i age su dijelili ne samo zajednički jezik, nego i zajedničku kulturu, ovdje otkrivenu brigom za čast i vjeru. Uskoci su razumjeli da se muslimani moraju barem prividno boriti protiv uskoka ako hoće sačuvati svoju čast u očima svijeta, i tako su uskoci pristali na predložene trikove - pokazivanje potjeri krivi put, opaljivanje metka ili dva bez štete- ako (iovo zvuči pomalo ironično) ne bi sve to ukaljalo njihovu čast u samim aginim očima. Za obje strane jamac ovog dogovora bila je časna riječ i obje strane su se obvezale zaklinjući se svojom - antagonističkom ! - vjerom. Tako su čast i vjera služile kao zajednički idiom koji je posredovao ovim ugovorom.

Ovaj slučaj nudi još jedan primjer podređenosti političke vjernosti ideologije lokalnom samointeresu. Kurir između dvije strane nije bio nitko drugi nego Nikola Katić sudac iz mlatačkog Novigrada. Kad su ga ispitivali o njegovu

---

¹⁴ A.S.V., Archivio dei baili veneti a Constantinopoli, 305: 25 srpnja 1582.

udjelu u ovom sramnom dogovoru, pitajući zašto nije obavijestio zadarskog Rektora, Katić je odgovorio da je pretresao aferu s novigradskim kapetanom Kalabrujićem (Calabrujich) i kapetanom novigradske oružane fuste Mamšićem (Mamsich), pa su zaključili da bi to bilo u najboljem interesu gradića. Rekao je da su prošlih šest godina Turci stalno pljačkali Novigrad u znak odmazde za uskočke napade. U najmanju ruku su zarobili 47 ljudi (od stanovništva koje, četiri godine kasnije, nije bilo brojnije od 105 zrelih muškaraca, uključujući posadu).¹⁵ Turci "su obećali da neće dopustiti poslije ovog ugovora između njih i senjskih uskoka štetu nama, stanovnicima Novigrada, ni našim dobrima nin našim ljudima".¹⁶ Činovnici mletačkog Novigrada, kao i činovnici turskog Karina, našli su da su njihove političke vjernosti određene željom za mjerom mjesne sigurnosti (na štetu, moramo priznati, njihovih zemljaka, koje su uskoci pljačkali umjesto njih).

Uskoro poslije sklapanja ovog ugovora, stiglo je nekoliko izvještaja o uskočkim naletima koji su zaobišli Karin da bi napali druga sela u blizini. Uskoci su kolovoza 1582. g. opljačkali selo "Boyischie" u karinskom kraju i zarobili oko 30 ljudi; također su spalili selo Žegar nad Obrovcem i uzeli sedam robova.¹⁷ Jedan je kasniji izvještaj (iz studenog 1582. g.) o uskočkom napadu na Žegar, pod komandom Jurja Daničića, potvrdio da su Turci Karina, Učitelja i Obrovca surađivali u napadu i da su "razgovorali i jeli s uskocima isto tako prisno kao da su braća"¹⁸ Slijedeće godine je stiglo više izvještaja o uskočkim napadima na Bukovicu i Kotare, protiv raznih naselja: "Boischa", Zuzulovići i Karlović (iznad Nadina). Svi su bili izvedeni, navodno, sa znanjem Karinskih Turaka, koji se nisu uskocima suprostavili. Pod mletačkom istragom, Toma Smoljanović (Smoglianovich), kapetan jedne od novigradskih oružanih fusta, tvrdio je da su mletački predstavnici u Novigradu upozorili Karince unaprijed da su uskoci u blizini, "ali oni znaju bolje nego mi kada dolaze".¹⁹ Malo kasnije je novigradski kapetan Matija Banić (Banich) izvijestio da su se Obrovac, Krmpote i Ljuvići (Gljivichi) pridružili Karinu u suradnju s uskocima. Iz svojih svakodnevnih poslova s obrovačkim i karinskim Turcima, naučio je da ne

---

¹⁵ G. N o v a k, *Commissiones et relationes venetae*, knj. IV, 373. Stanovništvo Novigrada bilo je 1586. g. oko 305 muškaraca, žena i djece.

¹⁶ A. S. V. Archivio dei baili veneti a Constantinopoli, 305: 25 srpnja 1582.

¹⁷ A. S. V. Archivio dei baili veneti a Constantinopoli, 305: 27 kolovoza 1582.

¹⁸ A. S. V. Capi del Consiglio dei Dieci, Lettere di Rettori, 301: 18. studenog 1582.

¹⁹ A. S. V. Archivio dei baili veneti a Constantinopoli, 305: 24 ožujka 1583 (Tomaso Smoglianovich)

samo dozvoljavaju uskocima slobodan prolaz kroz svoj teritorij, nego da "im povrh toga ovi Turci služe kao špijuni, daju pratnju i snabdjevanju hranom". Zabilježio je da je skorašnje uskočko zarobljavanje 32 vojnika ličkog sandžakata izvršeno pomoću Turčina zvanog "Cleaz" iz gornje tvrđave u Obrovcu, koji je pregovarao s uskocima i služio im kao špijun.²⁰

Anonimni izvještaj iz polovine 1580-ih g. "Relatione intorno ai confini della Dalmazia", koji je očigledno pisao netko tko je dobro poznao prilike na zadarskim granicama, daje dalje pojedinosti i odnosima između uskoka i graničnih Turaka, s mletačkog gledišta.²¹

"Kad (uskoci) ulaze u naše krajine, gotovo se uvijek iskrcavaju u Obrovačkoj rijeci, mjestu tako povezanom s njima da barka nikad ne uplovi u rijeku i da (uskoci) ne idu naći glavne obrovačke Turke, krpotske morlake i druge susjede, s kojim razgovaraju u punoj sigurnosti, jer su im već bili davaoci danka i saveznici kroz dugi niz godina. Turci tvrđeve Karina, Seddi-islama ili Učitelja, s drugim selima susjedne oblasti, također su među saveznicima, i razgovaraju i trguju s njima isto tako slobodno kao da su braća ili prisni rođaci (...) Stoka ovih savezničkih mjesta pase čak do morske obale, tako da bi je uskoci mogli uhvatiti kad god hoće, ali je ipak sigurna, dok pljačkaju stoku na udaljenosti od dan ili dva -- najjasniji znak ovog saveza (...) Kad bi Turci stražarili na najnužnijim mjestima, ne bi uskoci mogli nanositi takve česte štete, ali malo ih je briga što (uskoci) ulaze u njihovu teritoriju, jer čine najviše štete morlacima, a ne Turcima".²²

Usprkos ovoj tvrdnji da se prijetnja od uskoka zanemaruje jer je pogađala samo morlake, osmanske vlasti su gledale na suradnju između svojih predstavnika i uskoka kao na izdaju. Čak su i centralne vlasti u Carigradu znale o tome, jer su dokazi o ovoj suradnji dobro dolazili mletačkom bailu, kad je morao parirati osmanske optužbe da mletački podanici pomažu uskoke u napadima na turske krajeve. (Kako se vidi iz bilježaka, mnogi od ovih dokumenata su citirani iz arhiva baila.) Gore citirani anonimni izvještaj zabilježio je nekoliko pokušaja da se kazne odgovorni: Hasan paša od Bosne je lišio age iz Obrovca, Karina i Učitelja položaja i prinadležnosti zbog

---

²⁰ A. S. V. Archivio dei balli veneti a Costantinopoli, 305: 7 lipnja 1583 (Mattio Banich; Zorzi Aladinich)

²¹ H. A. Z., Ostavština Šime Ljubića, k. 8, sv. 21.

²² *Ibid.*, 1-1'.

njihovih dogovora s uskocima (ali su ih ipak povratili kasnije); sam Sultan Amurat je zapovijedio da se Alimat-beg Marko Zbegović (Alimat Begh Marco Sbegovich) iz Učitelja, kapetan oblasti liši položaja i povuče iz tog kraja zbog bliskih dodira s uskocima.²³ Vjerojatno je da je mletačko gledište bilo slično kad su mletački podanici surađivati s uskocima, ali nisam našla podatke o konačnoj sudbini Nikole Katića, novigradskog suca (iako su drugi mletački suradnici uskoka strogo kažnjeni).

Ipak, koristi suradnje s uskocima osigurale su da su mjesne vlasti ustrajale u neposlušnosti prema svojim pretpostavljenima, jer su im interesi bili bliži uskočkim nego interesima njihovih vladara. Ugovor od 1582. g. između uskoka i aga iz Karina važio je još neko vrijeme, na zajedničku korist i uskoka i Turaka. Uskoci su opljačkali Obrovac 1585. g., i spalili fustu koja se tamo gradila, ali su uskoro topliji odnosi ponovno uspostavljeni, u toj mjeri da se 1592. g. Generalni providur žalio bosanskom paši da Turci iz Obrovca i Karina surađivaju s uskocima, "drže špijune za njih i primaju ih u svoje kuće". Zahtijevao je da krivci budu pogubljeni, a ne samo prognani.²⁴ Sumnje Generalnog providura o previše prijateljskim odnosima između uskoka i graničnih Turaka su bile ponovo probudene sljedeće godine, kad su mu turski kaštelani Obrovca, Karina, Nadina i Učitelja poslali tople preporuke za Matiju Daničića, privremenog prebjega u mletačku službu iz Senja, proglasivši ga "časnim, hrabrim i smjelim" i "čovjekom od riječi".²⁵ Godine 1603. su Turci iz Obrovca, Karina i Učitelja opet našli za potrebno da obnove odnose s uskocima. (Poslije prekida, izazvanog reformama u Senju, 1602. g. su uskoci ponovno počeli slati čete Velebitskim kanalom u tursku teritoriju.)²⁶ Složili su se da će plaćati izvjesnu svotu uskocima za zaštitu od napada (i tražili, bez uspjeha, da im Generalni providur obeća barku i sigurnu plovidbu do Senja radi zaključenja ovog ugovora).²⁷ U mletačkim izvorima ima manje dokaza da se suradnja između uskoka i Novigrada nastavila poslije otkrića sudjelovanja Nikole Katića. Novigradani su se trudili, naravno, da taj obavještenje od svojih vlasti. Ipak, pismo od senjskog kapetana, Furia Molze, iz 1588. g. pokazuje da je Novigrad bio spreman da primi pomoć od uskoka, koji su poslali stražu da zaštiti novigradske seljake dok su ubirali

---

²³ *Ibid.*

²⁴ A. S. V., Provveditori da Terra e da Mar 1261: 23 lipnja 1592.

²⁵ A. S. V., Provveditori da Terra e da Mar 1262: 18 svibnja 1593.

²⁶ H. A. Z., *Spiši zadarskih knezova Andrea Valier*, sv. 1: 5 siječnja 1602 (119-121).

²⁷ A. S. V., *Materie miste notabili* 126: 3 studenog 1603.

žetvu, i koji su poslije toga napali skupinu Turaka iz zasjede u znak osvete za turske napade na Novigrad.²⁸

U mnogim ovim primjerima možemo vidjeti kako je suradnja zasnovana na zajedničkim interesima bila cementirana obredima prijateljstva i međusobnog povjerenja. Ovo opet pokazuje kako je zajednički kulturni idiom olakšavao komunikaciju između ovih tobožnjih neprijateljskih strana. Dojmljivo je kako često dokumenti spominju da uskoci i njihovi saveznici, bilo muslimani ili kršćani, zajedno piju i jedu. Izvještaji o primirjima ili ugovorima s uskocima su redovito popraćeni spominjanjem dijeljenja hrane i pića. Davanje i primanje gostoprimstva služilo je kao simbol međusobnih veza stvorenih između negdašnjih neprijatelja. Ponekad su takve veze gajili formalniji rituali. Rektor i kapetan Zadra žalili su se 1583. g. da su obrovački Turci i njihovi podanici prisni saveznici uskoka. Davali su uskocima darove, stalno su jeli i pili zajedno, uskoci su nedjeljama stanovali u krajini, "baš kao da su sami Turci", čak su sklapali pobratimstvo s uskocima.²⁹ Više od dijeljenja hrane i pića, veza fiktivnog srodstva, preko granica vjere i političke vjernosti, mogla je biti simbol ograničavanja razornog sukoba. Možemo vidjeti da pobratimstvo između muslimana i kršćanina nije bilo nepoznato u ovom periodu iz odluke zadarskog i splitskog Sinoga 1579. g., koja je zabranila svećenicima da služe na takvim svečanostima, jer "ovo druženje pruža prilike za mnoge grijehove" u očima Crkve.³⁰ Postoji opis iz 1589. g. o obredu pobratimstva između senjskog vojvode Jurja Daničića i Haili -bega iz Zemunika, vojvode u Ravnim kotarima, kao jamstvu za ugovor o otkupnini za uskočke i osmanske robove. Poslije razmijene darova i dijeljenja hrane i pića, pobratimili su se, i onda su pošli spavati "u jednom krevetu, u zagrljaju"³¹ Takvi su rituali služili da bi još više naglasili da su stanovnici granica, bilo da su uskoci, Morlaci ili Turci, mogli biti zajednicom koja se nije prilagođavala pretpostavkama političkih vlasti ni u Carigradu ni u Mlecima (čak ni u Zadru), koje nisu dijelile njihove probleme, vrijednosti ni shvaćanja.

---

²⁸ A. S. V., Provveditori sopraintendenti alla camera dei confini 303: 18 veljače 1588.

²⁹ A. S. V., Archivio dei baili veneti a Constantinopoli 305: 24 ožujka 1583.

³⁰ D. Farlati, *Ilyricum sacrum*, knj. 5, 134.

³¹ A. S. V., Archivio dei baili veneti a Constantinopoli 305: 13. siječnja 1590; 16 siječnja 1589 (m.v.); 31 siječnja 1590 (takoder A.S.V., Provveditori da terra e da mar:416).

Mletački promatrači, pokušavajući objasniti zašto su uskoci nalazili ustrajnu potporu među dalmatinskim podanicima Mletaka, usprkos neosporivoj šteti i patnji koju su uzrokovali, redovno su ukazivali na veze zajedničkog podrijetla ili srodstva, strah od uskočke osvete i koristi koje su imali od uskočkih naleta. Jedan citat iz izvještaja Christofora Valiera, iz 1596. g. može poslužiti kao primjer ovih procjena. Stanovnici Dalmacije pomažu uskoke, on piše, "zbog porodičnih i krvnih veza među njima (...) zbog straha od njih, (...) i zbog koristi i probitka koje imaju kad učestvuju u podijeli plijena."³² Građa raspravljana ovdje sugerira da su ne samo kršćanski podanici Turaka, nego i sami osmanski činovnici dijelili iste takve pobude. Ovo nam pomaže razumjeti kako su se takvi savezi između tobožnjih krvnih neprijatelja mogli javiti i održavati, protiv zapovijedi vlasti. Želja za mirnim životom, pojačana prijetnjom od uskočkog napada, dovela je do ugovora između uskoka i osmanskih činovnika iz Karina i Obrovca. Kao što su primijetili mletački predstavnici u slučaju svojih podanika u Dalmaciji, odnosi između uskoka i Turaka, osnovani na zajedničkim interesima, olakšavali su zajedničkim kulturnim nasljedstvom. Ne bi nas trebalo iznenaditi što su - usprkos retorici svetog rata stalno korištenoj i od jedne i od druge strane u ovom sukobu - uskoci i njihovi turski neprijatelji mogli s vremena na vrijeme naći međusobne interese i povjerenje.

---

³² G. N o v a k , *Commissions et relations ventae*, knj. V, 212. Za slične ocjene v. *Commissions et relations venetae*, knj. III, 194; knj. IV, 332; knj.V, 144, 187.

*Catherine Wendy Bracewell: THE USKOKS OF SENJ IN RAVNI KOTARI AND
BUKOVICA IN THE LATE SIXTEENTH CENTURY*

S u m m a r y

Warfare for the uskoks on the borders between the Christian and the Ottoman worlds in the sixteenth century was not always a matter of inflexible opposition between uskok and muslim, or uskok nas Venetian, nor was it essentially a war of mutual destruction and annihilation. In practice they lived in a shared world, where coexistence was often more important than mutual destruction. This essay attempts to elucidate these points by examining the relations between the uskoks of Senj and the Ottoman subjects in Karin and Obrovac in the late sixteenth century. This was an area that was subject to repeated uskok attacks. However, in the 1580s the uskoks and the Ottoman officials, with the connivance of the local Venetian representatives, reached an agreement that would preserve these areas from uskok attack while permitting free passage for uskok plundering raids in the hinterland. This agreement contravened Ottoman, Venetian and Habsburg official positions. It appears that the uskoks, Venice's Dalmatian subjects, and the petty officials of the Ottoman border often had much in common, interests and values which did not conform to the assumptions of the political authorities in Istanbul or Venice (or even Zadar), who did not share their problems, values or vocabularies. They saw advantages in recognizing their common interests, and in finding other, less violent ways of dealing with one another. In spite of the rhetoric of holy war constantly employed by all sides in the conflict, unrelenting hostility was not always most salient factor in the relationships between the populations of the border in the sixteenth century.